

A phenomenological Study of Teachers' and Experts' Views on the Challenges Governing Arabic Language Learning in the Corona and Post-Corona Era and Solutions

Mehrdad Aghaei¹, Kamal Nosrati Heshi², MohammadAmin Aghaei³, Hadi Najafi Zengir⁴

1. Corresponding Author, Department of Arabic Language and Literature, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. Email: m.aghaei@uma.ac.ir

2. Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: kamalnusrati1367@cfu.ac.ir

3. Department of Elementary Education, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: aghaei.mohammadamin.1382@gmail.com

4. Department of Elementary Education, Farhangian University, Tehran, Iran. Email: najafi.hadi1378@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received:
9, May, 2024

In Revised Form:
2, July, 2024

Accepted:
30, January, 2025

Published Online:
20, September, 2025

Keywords:
phenomenology, Arabic language learning, corona era, post-corona, challenges and solutions.

Abstract

The aim of this research was to investigate the challenges facing Arabic language education among students in the Corona era and to provide solutions to the upcoming issues, with the help of the lived experience of Arabic language teachers and experts. In this research, a qualitative and phenomenological method was used. The interviewees included all teachers and specialists in Ardabil city in the academic year of 2023. To select the participants, targeted and saturation sampling was used and 20 teachers and 18 specialists were selected. Data were collected using semi-structured interviews. The findings showed that students in the virtual education of Arabic lessons face challenges such as lack of motivation, lack of familiarity with virtual education, low financial ability of parents to provide smart education facilities, lack of suitable technology platform in teaching, problem in the antenna. Incorrect assessment and evaluation of students are faced due to the high possibility of cheating, etc. and in general, the virtual class is boring for students and reduces students' motivation and reduces students' adherence to classroom rules and discipline. In the interview with experts in the field of virtual education, they also pointed out the existence of challenges such as technical problems, structural problems, educational problems (content), problems of activism and interaction (mutual) and social problems (government) and to overcome On the challenges, suggestions for students, for teachers, for parents, for the officials of the educational field and suggestions for the government were presented.

Cite this The Author(s): Aghaei, M., Nosrati Heshi, K., Aghaei, M. A., Najafi Zengir, H: (2025). A Phenomenological Study of Teachers' and Experts' Views on the Challenges Governing Arabic Language Learning in the Corona and Post-Corona Era and Solutions: Journal of Language Researches Vol.16, No.1, Spring & Summer-(19-44).

DOI: [10.22059/jolt.2025.376242.666883](https://doi.org/10.22059/jolt.2025.376242.666883)

Publisher: University of Tehran Press

https://jolt.ut.ac.ir/article_100420.html?lang=en

1. Introduction

Humans are social beings who need to communicate with others to continue their lives and dynamism. In the present era, which is called the era of communications, this need has doubled and, given today's technology, it is necessary for communications to be advanced and modern; among these communications is the existence of various messaging programs and social networks in cyberspace. With the arrival of the coronavirus wave and its spread, human societies sank into their defensive shell. This terrible and devastating disease affected all aspects of human life; among the issues that were most affected by this issue was the issue of education and the upbringing of students and all learners.

With the coronavirus (COVID-19) pandemic, which caused the closure of schools and universities and caused major changes in education, and education was pursued online, and the methods of learning and presenting materials to students changed, and due to the lack of preparation of the teaching staff and families, virtual education faced challenges. It can be noted that today, with the increasing advancement of technology, a significant proportion of teachers lack the ability to transfer concepts and course content to their students through educational software and media (Hajizadeh et al., 2021: 6). Also, the lack of necessary infrastructure for virtual education, including unfavorable internet speed and lack of access of students in deprived and underprivileged areas to communication devices and the internet, can severely affect the performance of virtual education. According to (Yang, 2020), students were unable to establish good communication and interaction with online education, and despite the fact that they can easily participate in online classes, they are more inclined to participate in face-to-face classes. Also, due to the inability to establish face-to-face interactions, many students feel lonely and isolated, and sometimes face severe anxiety and depression. In other words, the lack of face-to-face interactions can lead to psychological problems among students. Technology is the application of knowledge, tools, and skills to solve practical problems and expand human capabilities. In other words, technology is the application of knowledge and the invention of tools and systems to satisfy human needs. In fact, technology does not have the power to teach and learn, but rather a systematic system for transferring knowledge and learning (Ikaf, 2003). With the influence of information technology and the existence of computers, communication has become possible through virtual communication networks (Zofen, 2005). Sharing knowledge with the help of information and communication technology can create comprehensive wealth for nations in the form of better education, health, social sense of infrastructure and further improvement in the quality of life (Pandya and Gore, 2011). The growing and increasing effects of technologies on all aspects of life, including the level of education, have made it necessary for countries to focus on progress in the field of education through the adoption of new educational systems and technologies for the growth and development of countries (Mileszowska and Rahma, 2010). Therefore, the Quran, the holy book of Islam, and the intertwined cultural and civilizational relationship of Iranians with the Arab world from the past to the present, make it more necessary for the two nations to learn these two languages than ever before. Despite many differences in cognitive level, the Arabic and Persian languages have a broken and extensive connection in various dimensions. Therefore, the Arabic language has a special place in our country. This language is the first language of the Islamic

world and Islamic civilization and many Muslim countries, and is perhaps the most important unifying element between Muslims and Islamic countries, which represents the magnificent Islamic culture and civilization throughout history. On the other hand, "policymaking" Foreign language teaching in any country is considered one of the most important macro-topics related to the field of language education and applied linguistics, which, on the one hand, considering the important role that knowing a foreign language plays in the individual and social success of learners at the national and international levels, and on the other hand, the necessity of preserving and strengthening the national religious values and beliefs of individuals in the global village, can have long-term and profound effects on different generations of a nation. Macro-cultural and educational policies play an undeniable role in the scientific future of our country. In an era when the necessity of creating fundamental changes in the country's education has been emphasized at the highest levels, we are witnessing the development of very important and fundamental documents and policies, including the "Twenty-Year Vision Document of the Islamic Republic of Iran", the "Strategic Transformation Document of the Education System", and the "Comprehensive Scientific Map Document of the Country", which guide and pave the way for the realization of fundamental changes in the field of education of the Islamic Republic of Iran. These high-level documents, which have been developed with an approach of emphasizing indigenous elements and achievements and avoiding the mere translation of foreign sources, are considered the roadmap and compass for the movement of the country's cultural and educational institutions (Alavi-Moghaddam and Khairabadi, 2012: 28).

2. Research Methodology

In this study, a qualitative and phenomenological research method was used to examine the perspectives of teachers and experts. Phenomenology means the study of lived experience or the world of life that is lived and experienced by an individual and does not mean a world or reality separate from humans. In phenomenological research approaches, there are two methods: descriptive phenomenology (Husserl) and interpretive phenomenology (Heidegger) (Mastakas, 1994). Therefore, the present study was conducted based on Husserl's descriptive phenomenology method.

The potential participants in this study were all secondary school teachers working in Ardabil city in the 2023 academic year and experts and instructors in the field of Arabic language and literature in Ardabil province. A purposive criterion-based approach and theoretical saturation criterion were used to select the subjects and their number. In phenomenological research, according to Peshawar Parori (2019, 98), the required sample is at least 6 and at most 50, and according to the theoretical saturation approach, no new information was obtained in 20 interviews with female and male teachers working in junior and senior high schools in the cities of Ardabil province and 18 interviews with Arabic language specialists and instructors, and the interviews were stopped. The condition for selecting the statistical sample was, first, a willingness to participate in the research and second, having teaching experience for at least 5 years.

مطالعه پدیدارشناسانه دیدگاه معلمان و متخصصان زبان عربی از چالش‌های حاکم بر

یادگیری زبان عربی در دوران کرونا و پساکرونا و راهکارها

مهرداد آقائی^۱، کمال نصرتی هشی^۲، محمدامین آقائی^۳، هادی نجفی زنگیر^۴

m.aghaei@uma.ac.ir

kamalnorsati1367@cfu.ac.ir

aghaei.mohammadamin.1382@gmail.com

najafi.hadi1378@gmail.com

۱. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. رایانامه:

۲. استادیار، گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه:

۳. کارشناسی گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه:

۴. کارشناسی گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه:

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

علمی - پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۲/۲۰

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۱/۰۸

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۶/۳۰

هدف این جستار بررسی چالش‌های موجود فراوری آموزش زبان عربی در بین دانش‌آموزان در دوران کرونا و ارائه راهکارها در قبال مسائل پیش‌رو، با کمک تجربه زیسته معلمان و متخصصان زبان عربی بود. در این پژوهش از روش کیفی و از نوع پدیدارشناسی استفاده شد. مصاحبه‌شوندگان شامل همه معلمان و متخصصان در شهر اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بودند. برای انتخاب شرکت‌کنندگان، از نمونه‌گیری هدفمند و تا حد اشباع استفاده شد و بیست نفر معلم و هجده نفر متخصص انتخاب شد. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شد. یافته‌ها نشان داد که دانش‌آموزان در آموزش مجازی درس عربی با چالش‌هایی همچون عدم انگیزه کافی، عدم آشنایی با آموزش مجازی، پایین بودن توان مالی والدین برای تهیه امکانات آموزش هوشمند، نبود بستر مناسب فناوری در تدریس، مشکل در آنتن دهی و ارزشیابی ناصحیح دانش‌آموزان به دلیل امکان بالای تقلب و ... مواجه هستند و به‌طور کلی کلاس مجازی برای دانش‌آموزان خسته‌کننده بوده و باعث کاهش انگیزه دانش‌آموزان و کاهش پایداری به مقررات و انضباط کلاسی از سوی دانش‌آموزان می‌شود. در مصاحبه با متخصصان نیز در زمینه آموزش مجازی، آن‌ها نیز همچون معلمان به‌وجود چالش‌هایی همچون مشکلات فنی، مشکلات ساختاری، مشکلات آموزشی (محتوایی)، مشکلات کنشگری و تعامل (متقابل) و مشکلات اجتماعی (دولت) اشاره کردند و برای غلبه بر چالش‌ها، پیشنهادهایی برای دانش‌آموزان، برای معلمان، برای اولیا، برای مسئولین حیطه آموزشی و پیشنهاد برای دولت ارائه شد.

واژه‌های کلیدی: پدیدارشناسی،

یادگیری زبان عربی، دوران کرونا،

پساکرونا، چالش‌ها و راهکارها.

استناد: آقائی، مهرداد؛ نصرتی هشی، کمال؛ آقائی، محمدامین؛ زنگیر، هادی نجفی؛ (۱۴۰۴): مطالعه پدیدارشناسانه دیدگاه معلمان و متخصصان زبان عربی از چالش‌های حاکم بر یادگیری زبان عربی در دوران کرونا و پساکرونا و راهکارها: پژوهش‌های زبانی، سال ۱۶، شماره ۱، بهار و تابستان، پیاپی ۳۰- (۱۹-۴۴).

DOI: 10.22059/jolr.2025.376242.666883

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

https://jolr.ut.ac.ir/article_100420.html?lang=en

۱. مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است که برای ادامه زندگی و پویایی خود نیاز به ارتباط با دیگران دارد. در عصر حاضر که عصر ارتباطات نامیده می‌شود، این نیاز مضاعف شده و با توجه به تکنولوژی امروزی لازم است که ارتباطات نیز از نوع پیشرفته و مدرن باشد؛ از جمله این ارتباطات وجود برنامه‌های متنوع پیام‌رسان و شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی است. با آمدن موج بیماری کرونا و فراگیر شدن آن، جوامع بشری در لاک دفاعی خود فرو رفت. این بیماری سهمگین و ویرانگر تمامی ابعاد زندگی بشر را تحت تأثیر خود قرار داد؛ از جمله مواردی که بیشتر از همه از این قضیه متأثر شد، مسأله آموزش و نیز پرورش دانش‌آموزان و کلیه فراگیران بود.

با همه‌گیری ویروس کرونا (کووید-۱۹) که باعث تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها شد و باعث تغییرات عمده در آموزش شد و آموزش به صورت آنلاین دنبال شد و روش‌های یادگیری و ارائه مطالب به دانش‌آموزان و دانشجویان تغییر کرد و با توجه به عدم آمادگی کادر آموزشی و همچنین خانواده‌ها، آموزش مجازی با چالش‌هایی رو به رو شد که می‌توان اشاره کرد که امروزه، با پیشرفت روزافزون تکنولوژی، نسبت قابل توجهی از معلمان، فاقد توانایی انتقال مفاهیم و محتوای درسی از طریق نرم افزارها و رسانه‌های آموزشی به دانش‌آموزان خود هستند (حاجی زاده و همکاران، ۱۴۰۰: ۶).

همچنین نبود زیرساخت‌های لازم برای آموزش مجازی از جمله سرعت نامطلوب اینترنت و عدم دسترسی دانش‌آموزان مناطق محروم و کم برخوردار به وسایل ارتباطی و اینترنت، می‌تواند عملکرد آموزش مجازی را به شدت تحت تأثیر بگذارد. طبق گفته (Yang, ۲۰۲۰) دانش‌آموزان نتوانستند با آموزش آنلاین ارتباط و تعامل خوبی برقرار کنند و علی‌رغم این که می‌توانند به سادگی در کلاس‌های آنلاین شرکت کنند، اما تمایل بیشتری به شرکت در کلاس‌های حضوری دارند و همچنین با توجه به عدم امکان برقراری تعاملات حضوری، بسیاری از دانش‌آموزان احساس تنهایی و جدایی می‌کنند و گاهی اوقات با اضطراب و افسردگی شدید مواجه می‌شوند. به عبارت دیگر، نبود تعاملات حضوری می‌تواند منجر به ایجاد مشکلات روانی در بین دانش‌آموزان شود.

فن‌آوری کاربرد دانش، ابزارها و مهارت‌ها برای حل مشکلات عملی و گسترش توانایی‌های انسان است. به عبارتی دیگر، فن‌آوری کاربرد دانش و ابداع وسایل و سیستم‌هایی برای ارضای نیازهای انسان است. در واقع فن‌آوری، قدرت آموزش و یادگیری ندارد، بلکه سیستمی نظام‌مند برای انتقال دانش و یادگیری است (ایکاف، ۱۳۸۲). با تأثیر فن‌آوری اطلاعات و وجود رایانه‌ها، امکان ارتباط از طریق شبکه‌های ارتباطی مجازی میسر شده است (ذوفن، ۱۳۸۴). اشتراک دانش به کمک فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند، ثروت جامعی را برای ملت‌ها در قالب آموزش بهتر، سلامت، احساس اجتماعی زیرساخت‌ها و بهبود بیشتر کیفیت زندگی ایجاد کند (پاندا و گور،

(۲۰۱۱). اثرات روبه رشد و فزاینده تکنولوژی‌ها بر همه جنبه‌های زندگی، از جمله سطح آموزش باعث شده تا برای رشد و توسعه کشورها تمرکز بر پیشرفت در حیطه آموزش از طریق پذیرش نظام و تکنولوژی‌های جدید آموزشی ضرورت یابد (میلیزوسکا و رحما، ۲۰۱۰).

فن‌آوری در زمینه‌های گوناگون زندگی تأثیر دارد و تعامل قابل توجهی بین تکنولوژی و یادگیری وجود دارد. ضروری‌ترین ابزارهای مورد استفاده در سیستم آموزش مجازی، شامل تجهیزات کامپیوتری با لوازم جانبی متصل به اینترنت است. به طور کلی، هدف از آموزش الکترونیکی، فراهم نمودن امکان دسترسی یکسان، رایگان و جست‌وجو پذیر در دوره‌های درسی و ایجاد فضای آموزشی یکنواخت برای اقشار مختلف در هر نقطه و بهینه‌سازی شیوه‌های ارائه مطالب درسی به منظور یادگیری عمیق‌تر است (بنی سی، ملائیان و پیکری فر، ۱۳۸۸). در این فضای آموزشی، برخلاف روش‌های آموزشی سنتی (استاد محور)، افراد به اندازه توانایی خود از موضوعات بهره‌مند می‌گردند. در آموزش الکترونیکی می‌توان از ترکیب نمودن شیوه‌های مختلف یادگیری، از قبیل: متن، صوت و تصویری و غیره به حداکثر بازده یادگیری دست یافت (الیس و گینس و لیانه، ۲۰۰۹).

آکاسلان، چونگ و ایفی، (۲۰۱۰) معتقدند نظام آموزش الکترونیکی از دیدگاه کاربردی به چهار دسته تقسیم می‌شود: ۱. آموزش مبتنی بر وب ۲. سیستم‌های پشتیبانی از عملکرد ۳. کلاس‌های مجازی ناهمزمان ۴. کلاس‌های مجازی همزمان. حسن زاده (۱۳۸۱) هم معتقد است آموزش مجازی مؤثر، برگرفته از کاربرد فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در فرصت‌های آموزشی است، تعداد زیادی از مطالعات بر تفسیر منافع و معایب آموزش مجازی و نیز تأثیر این نوع نظام آموزشی در کاهش هزینه‌های تحصیل دانش‌آموزان تأکید دارند.

لذا قرآن، کتاب آسمانی دین اسلام و رابطه فرهنگی و تمدنی درهم تنیده ایرانیان با جهان عرب از گذشته تاکنون، فراگیری این دو زبان را ازسوی دو ملت بیش از هر زمانی ضرورت می‌بخشد. زبان‌های عربی و فارسی با وجود تفاوت‌های بسیار در رده شناختی، از ارتباطی گسیخته و گسترده در ابعاد مختلف برخوردارند.

از آن‌رو، زبان عربی در کشور ما دارای جایگاه خاصی است. این زبان، زبان نخست جهان اسلام و تمدن اسلامی و بسیاری از کشورهای مسلمان است و چه‌بسا مهم‌ترین عنصر وحدت‌بخش میان مسلمانان و کشورهای اسلامی به‌شمار می‌آید که بازنمای فرهنگ و تمدن باشکوه اسلامی در گذر تاریخ است. ازسوی دیگر، «سیاست‌گذاری آموزش زبان خارجی در هر کشور از مهم‌ترین موضوعات کلان مرتبط با حوزه آموزش زبان و زبان‌شناسی کاربردی محسوب می‌شود که از یکسو با توجه به نقش مهمی که دانستن زبان خارجی در موفقیت فردی و اجتماعی فراگیران در سطح ملی و بین‌المللی ایفا می‌کند و از دیگر سو ضرورت حفظ و تقویت ارزش‌ها و باورهای مذهبی ملی افراد در دهکده جهانی می‌تواند تأثیرات بلندمدت و عمیقی بر

نسل‌های مختلف یک ملت داشته باشد. سیاست‌گذاری‌های کلان فرهنگی و آموزشی، نقش انکارناپذیری در آینده علمی میهن‌مان ایفا می‌کنند. در دورانی که ضرورت ایجاد تحول بنیادین در آموزش و پرورش کشور در عالی‌ترین سطوح مورد تأکید قرار گرفته، شاهد تدوین اسناد و سیاست‌گذاری‌های زیربنایی و بسیار مهمی از جمله، «سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران»، «سند تحول راهبردی نظام تعلیم و تربیت» و «سند نقشه جامع علمی کشور» هستیم که هدایت‌گر و زمینه‌ساز تحقق تحول بنیادین در عرصه تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران هستند. این اسناد بالادستی که با رویکرد تأکید بر عناصر و دستاوردهای بومی و پرهیز از فروغلتیدن در ترجمه صرف منابع خارجی تدوین شده‌اند، نقشه راه و قطب‌نمای حرکت نهادهای فرهنگی و آموزشی کشور محسوب می‌شوند» (علوی‌مقدم و خیرآبادی، ۱۳۹۱: ۲۸).

بنابراین، آموزش زبان عربی در ایران همواره یکی از چالش‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در سطوح بزرگ و کوچک بوده است، به‌طوری که براساس اصل شانزدهم قانون اساسی، آموزش زبان عربی در برنامه درسی پایه‌های تحصیلی دوره متوسطه اول و دوم در مدارس گنجانده شد.

۱-۱. سؤالات پژوهش

این پژوهش با طرح سؤال و ارائه آن به دو گروه مرتبط با این موضوع، درصدد است که به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

۱-۱-۱. سؤالات از معلمان

- ۱- دانش‌آموزان در دوران کرونا، در بستر فضای مجازی، در یادگیری قواعد دستوری زبان عربی، در چهار مهارت شنیداری، گفتاری، خوانداری و نوشتاری، با چه نوع چالش‌هایی مواجه بودند؟
- ۲- به‌خاطر تحصیل دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی عصر کرونا، آن‌ها در آموزش زبان عربی در دوران پساکرونا در چه زمینه‌ها و مهارت‌هایی عقب افتاده‌اند؟
- ۳- برای جبران این کم و کاستی‌های ذکر شده، چه پیشنهادهایی ارائه می‌شود؟
- ۴- برای آمادگی دانش‌جو معلمان زبان عربی، جهت تدریس موفق و پیشگیری از چالش‌ها در کلاس‌های مجازی به لحاظ نظری و عملی، آموزش چه نوع مهارت‌ها و همچنین داشتن چه نوع امکانات و فرصت‌هایی پیشنهاد می‌شود؟

۱-۲. سؤالات از متخصصان

- ۱- در زمینه آموزش مجازی، نظام آموزش و پرورش کشور ایران با چه چالش‌ها و مشکلاتی مواجه است؟
- ۲- برای غلبه بر مشکلات و چالش‌های ذکر شده توسط معلمان و خودتان چه راهکارهایی را پیشنهاد می‌کنید؟

۲. پیشینه پژوهش

بنابر پیشینه تاریخی موجود در رابطه با نقش ایرانیان در آموزش و یادگیری زبان عربی، می‌تواند که ایران سرآمد و یکی از قطب‌های یادگیری زبان عربی در جهان باشد، اما با نگاهی به سیاستگذاری‌های کلان آموزش زبان عربی در ایران و نیز خروجی و دستاوردهای عملی این سیاست‌ها و برنامه‌ها، ناکارآمدی و ناکامی در یادگیری زبان عربی به روشنی به چشم می‌خورد به‌طوری که به یکی از دشوارترین و غیرکاربردی‌ترین زبان‌ها تبدیل شده و اغلب افراد جامعه رغبت چندانی به یادگیری آن نشان نمی‌دهند (فسقری و عادل، ۱۳۹۷: ۱۹۹). براساس شواهد پژوهشی موجود در این زمینه، می‌توان ادعا کرد که خروجی یادگیری و فراگیری این زبان به‌ویژه در نظام آموزش و پرورش بسیار نامناسب است. اصطلاح آموزش مجازی شامل مجموعه‌های وسیعی از کاربردها و عملکردها از جمله آموزش غیرحضوری و کتابخانه‌های الکترونیکی است (سراجی و دیگران، ۱۳۹۷: ۱۲). آموزش الکترونیکی به انسان قدرت یادگیری خارج از محیط فیزیکی کلاس را می‌دهد. آموزش از راه دور هم اکنون سال‌هاست که در دنیا متداول و رایج است، اما ترکیب این نوع آموزش با اینترنت منجر به ابداع روش جدید تدریس به نام آموزش مجازی شده است (زارعی زوارکی و صفایی موحّد، ۱۳۸۴: ۱۴-۱۵).

در ایام شیوع بیماری کرونا اهمیت آموزش مجازی و فراهم کردن زیرساخت‌های لازم برای توسعه فرصت آموزش از راه دور و آموزش مجازی دوچندان شده است و گوشی هوشمند یکی از اساسی‌ترین وسایلها در بین معلمان و دانش‌آموزان است. اتصال به اینترنت با استفاده از گوشی هوشمند برای جستجوی اطلاعات و تمرینات درسی و نیز استفاده از پیام‌رسان‌ها و شبکه‌های اجتماعی بیشترین میزان استفاده را در میان معلمان و دانش‌آموزان دارد. ناگفته نماند نرم‌افزارهایی هم وجود دارند که امکان تدریس آنلاین را فراهم می‌کنند. برخی از این نرم‌افزارها رایگان و برخی دیگر با توجه به شیوع ویروس کرونا مستلزم پرداخت هزینه هستند که می‌توان با استفاده از آن‌ها تدریس یک درس را طراحی کرد (تسنیم، ۱۳۹۸: ۱۸ اسفند). در زمینه آموزش مجازی پژوهش‌ها و تحقیقات مختلفی انجام شده است. در ادامه، برخی از مهمترین موارد که ارتباط بیشتری با موضوع پژوهش دارند، بیان می‌شود؛ شفائی و علیاری (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «بررسی چالش‌ها و راه کارهای آموزش مجازی درس عربی در ایام کرونا»، ادعان داشتند که مهم‌ترین چالش‌های آموزش زبان عربی عبارتند از: ضعف نیروی انسانی آموزش زبان عربی، نبود وسایل کمک آموزشی دیداری و شنیداری، نامناسب بودن روش‌های ارزشیابی اشاره کرد و همچنین استفاده از نرم‌افزارها در آموزش مجازی درس عربی باعث علاقه‌مندی دانش‌آموزان به درس می‌شود و محتوای چند رسانه‌ای می‌تواند بهبود و درک بهتر مفاهیم درسی را برای دانش‌آموزان فراهم کند.

حاجی زاده و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا: رهیافت توسعه آموزش مجازی در پساکرونا» به این نتیجه رسیدند که یکی از مهمترین پیامدهای آموزش مجازی توسعه مهارت و تجربه یادگیری دانش‌آموزان است که دانش‌آموزان می‌توانند به منابع آموزشی متنوعی دسترسی داشته باشند و از طرف دیگر باعث آسیب‌های جسمانی، روانی و افت تحصیلی شده است. شاه بیگی و نظری (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان «آموزش مجازی: مزایا و محدودیت‌ها» اذعان داشتند که کم رنگ شدن جنبه عاطفی، حمایتی و محدود شدن انتقال احساسات در آموزش الکترونیکی را از جمله معایب و محدودیت‌های موجود در این نوع آموزش معرفی کرده اند که یکی از دلایل آن فقدان ارتباط چهره به چهره است. سلیمانی و اصغری (۱۴۰۰) با عنوان «مزایا و چالش‌های آموزش مجازی» به این نتیجه رسیدند که علاوه بر معلم به عنوان مدرس مجازی، باید در چهار حوزه آموزشی، مدیریتی، اجتماعی و فنی مهارت داشته باشد و علاوه بر این مهارت رسانه و سواد دیجیتال و نیز مهارت یادگیری تعاملی برای دستیابی به اهداف آموزش الکترونیکی حائز اهمیت است. موسوی و جعفری (۱۳۹۹) با عنوان «آموزش مجازی در دوران کرونا، فرصت‌ها و چالش‌ها» به بررسی اهمیت آموزش الکترونیکی در دوران کرونا، راهکارها و چالش‌های آموزش الکترونیکی پرداختند. سلیمی و فردین (۱۳۹۹) در مطالعه‌ای با عنوان «نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها»، چالش‌ها و فرصت‌ها در سه سطح کلان، میانی و خرد را طبقه‌بندی کردند. در سطح کلان چالش‌های نداشتن تفکر راهبردی مدیران و برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاری نامطلوب و مدیریت ناکارآمد، در سطح میانی چالش ضعف فناوری مطرح شد و نداشتن استقلال و آزادی عمل و برهم خوردن بودجه بندی مطرح شده در سطح خرد حاصل شد. یانگ (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی امکانات تجربی یادگیری آنلاین» به این نتیجه رسید که دانش‌آموزان با آموزش آنلاین ارتباط و تعامل خوبی برقرار نکردند و با توجه به عدم امکان برقراری تعاملات حضوری، بسیاری از دانش‌آموزان احساس تنهایی و جدایی می‌کنند. لانگفورد و دمسا (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «آموزش در دوران کرونا»^۱ به این نتایج دست یافتند که با توجه به تعطیلی مدارس بسیاری از معلمان مجبور به تغییر روش‌های تدریس خود شدند و با چالش‌ها و فضای جدیدی رو به رو شدند که تغییرات مثبت شامل تدریس متنوع و تعاملی، استفاده از مدل‌های مجزا و دسترسی راحت دانش‌آموزان و فضای بیشتر برای ارتباط نوشتاری و دیداری بود. بر اساس بررسی‌های انجام شده درباره چالش‌های حاکم بر آموزش مجازی، مشخص می‌شود که در این زمینه تحقیقاتی انجام شده است، اما آنچه این پژوهش را از سایر کارها متمایز می‌کند و جز نوآوری این پژوهش قلمداد می‌شود تأکید بر تجربه زیسته متخصصین

و همچنین معلمان در زمینه شناسایی چالش‌ها و مشکلات حاکم بر یادگیری زبان عربی در آموزش مجازی و ارائه راهکارها است که در تحقیقات دیگر مورد بررسی قرار نگرفته است. همچنین لازم به ذکر است که در کنار مسائل و چالش‌هایی که در تحقیقات در زمینه آموزش مجازی عربی اذعان شد، سعی شده است تا با تکیه بر تجارت زیسته متخصصان و معلمان، پیشنهاداتی برای آمادگی بهتر دانشجو معلمان و همچنین معلمان برای تدریس موثر عربی در آموزش مجازی ارائه شود. پیش‌بینی می‌شود با توسعه فناوری، رویاهای دیرینه و مشکلات لاینحل از قبیل کاربردی کردن آموزش و پرورش، تمرکز بر توانایی و نیازهای یادگیرندگان، نهادینه کردن دانش‌آموز محوری و تغییر نقش معلم به عنوان راهنما و بالاخره اصالت بخشیدن به آموزش مادام‌العمر محقق شود (حیدری و همکاران، ۱۳۸۹). در این راستا، سیاست شناسایی ویژگی‌های آموزش و پرورش مؤثر از اهمیت برخوردار است. پدیدار شدن تکنولوژی‌های جدید و گسترش آن در ابعاد گوناگون موجب بروز تحول عظیمی شده است که از آن با عنوان انقلاب اطلاعاتی یاد می‌شود.

۳. روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش برای بررسی دیدگاه معلمان و متخصصان از روش پژوهش کیفی و از نوع پدیدارشناسی استفاده شد. پدیدارشناسی به معنای مطالعه تجربه زیسته یا جهان زندگی است که توسط یک فرد زیسته و تجربه می‌شود و به معنای جهان یا واقعیت جدایی از انسان نیست. در رویکردهای پژوهشی پدیدارشناسی دو روش پدیدارشناسی توصیفی (هوسرل) و پدیدارشناسی تفسیری (هایدگر) مطرح هست (ماستاکاس^۱، ۱۹۹۴). لذا پژوهش حاضر بر اساس روش پدیدارشناسی توصیفی هوسرل انجام شد. مشارکت کنندگان بالقوه در این پژوهش تمامی معلمان متوسطه شاغل به تدریس در شهر اردبیل در سال تحصیلی ۲۰۲۳ و متخصصان و مدرسان حوزه زبان و ادبیات عربی در استان اردبیل بوده‌اند. برای انتخاب آزمودنی‌ها و تعداد آن‌ها از رویکرد هدفمند ملاکی و معیار اشباع نظری استفاده شد. در تحقیقات پدیدارشناسی طبق پژوهش پروری (۲۰۱۹، ۹۸)، نمونه مورد نیاز حداقل ۶ و حداکثر ۵۰ هست و با توجه به رویکرد اشباع نظری در ۲۰ مصاحبه از معلمان خانم و آقای شاغل در دبیرستان‌های دوره متوسطه اول و دوم شهرستان‌های استان اردبیل و ۱۸ مصاحبه از متخصصان و مدرسان زبان عربی اطلاعات جدید به دست نیامد و مصاحبه متوقف شد. شرط انتخاب نمونه آماری، اول تمایل به شرکت در پژوهش و دوم داشتن سابقه تدریس حداقل به مدت ۵ سال بود.

در این پژوهش برای دستیابی به داده‌های مورد نیاز، ابتدا سؤالاتی را مطرح کردیم. این سؤالات مربوط به معلمان زبان عربی و متخصصان این رشته اعم از اساتید و مدرسان دانشگاه فرهنگیان و دانشگاه‌های دولتی و سایر دانشگاه‌ها است. در این پژوهش پاسخ پرسشنامه‌ها به روش کدگذاری طبقه‌بندی شده‌اند. کدگذاری در سه مرحله باز، محوری و گزینشی (انتخابی) انجام شده است. در کدگذاری باز داده‌ها به صورت واحدهای معنادار مجزا درمی‌آیند و در شروع مطالعه می‌توان از آن استفاده کرد. هدف اصلی کدگذاری باز، مفهوم‌سازی و برچسب زدن به داده‌هاست. در مرحله تجزیه و تحلیل داده و در جست‌وجوی کدها بودن، کدگذاری باز امکان‌پذیر می‌شود. در جریان کدگذاری باز، نظریه‌پردازان زمینه‌ای به خرد کردن، تجزیه و تحلیل، مقایسه، برچسب زدن و مقوله‌سازی داده‌ها می‌پردازند. در کدگذاری محوری، تکیه بر مشخص کردن یک پدیده با در نظر گرفتن شرایطی که به ایجاد آن می‌انجامد قرار دارد و آن شرایط عبارت است از زمینه‌ای که مقوله در آن واقع شده است. این گونه مشخص کردن ویژگی‌های مقوله، به آن دقت و ظرافت می‌بخشد، از این رو خرده مقوله نامیده می‌شود.

به طور کلی کدگذاری محوری، روند ارتباط دادن خرده مقولات به یک مقوله است. جریان پیچیده‌ای از تفکر استقرایی و قیاسی است که متضمن مراحل مختلف است. کدگذاری محوری مانند کدگذاری باز، از راه مقایسه‌ها و طرح پرسش‌ها صورت می‌گیرد. در کدگذاری محوری استفاده از این شیوه‌ها بیشتر متمرکز است و به طرف کشف روابط و ربط دادن مقولات به یکدیگر در راستای یک پارادایم سوگیری شده می‌رود. کدگذاری انتخابی، فرآیند انتخاب یک مقوله، برای مقوله مرکزی و مرتبط ساختن تمام مقولات دیگر به آن مقوله مرکزی است. ایده اصلی آن، گسترش خط اصلی داستان است که همه چیز حول آن شکل می‌گیرد. این باور وجود دارد که این مفهوم مرکزی همیشه وجود دارد. به طور خاص، کدگذاری انتخابی به روند انتخاب مقوله اصلی و مرکزی به طور منظم و ارتباط دادن با سایر مقوله‌ها، اعتبار بخشیدن به روابط و پرکردن جاه‌های خالی با مقولاتی که نیاز به اصلاح و گسترش بیشتر دارند، می‌پردازد. کدگذاری تا مرحله‌ای ادامه دارد که از آن پس اطلاعات شما در آن دسته اصلی اضافه نمی‌شود، سپس کدگذاری متوقف می‌شود. این مرحله اشباع نام دارد (بختیاری، ۱۳۹۵: ۱).

در ارتباط با روایی سؤالات نیز لازم به ذکر است در طراحی سؤالات با روش پدیدارشناسی طبق پژوهش پروری (۲۰۱۹، ۹۵)، یا ماستاکاس (۱۹۹۴) و کرسول^۱ (۲۰۰۷، ۸۳) مهم این هست که افراد موضوع مورد مطالعه را چگونه تجربه کرده‌اند؟ یا افراد چه چیزی در مورد موضوع مطالعه، تجربه کرده‌اند؟ حتی پژوهشگر می‌تواند روی بخش خاصی از تجربیاتی که فرد بیان می‌کند، متمرکز و سؤالات جزئی‌تر جهت بررسی عمیق‌تر طرح نماید و به طور کلی در این پژوهش ابتدا

در زمینه موضوع پژوهش مقالات موجود، مطالعه و بعد از اشراف به حیطه موضوعی، برای اخذ تجربه زیسته نمونه آماری، با مشورت از اساتید علوم تربیتی و زبان عربی، سؤالاتی طراحی شد. در نهایت برای رسیدن به اعتبار پذیری، انتقال‌پذیری و اعتماد یا تأییدپذیری سؤالات مصاحبه و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان از فن‌هایی همچون استفاده از فن تثلیث^۱ یا مثلث سازی، فن کنترل اعضاء، فن کسب اطلاعات دقیق موازی و خودبازبینی محققان (عباس زاده، ۲۰۱۲: ۱۹-۳۴) استفاده شد.

۴. یافته‌ها

در این بخش، چهار سؤال از ۲۰ نفر از معلمان خانم و آقای شاغل در دبیرستان‌های دوره متوسطه اول و دوم شهرستان‌های استان اردبیل، در قالب نظرسنجی به صورت پرسشنامه کتبی به عمل آمده که جواب آن‌ها به صورت کدگذاری بدین شرح است:

۴-۱. سؤالات مربوط به معلمان

۴-۱-۱. سؤال اول

دانش‌آموزان در دوران کرونا، در بستر فضای مجازی، در یادگیری درس زبان عربی، در آموزش قواعد و چهار مهارت شنیداری، گفتاری، خوانداری و نوشتاری با چه نوع چالش‌هایی مواجه بودند؟

جدول شماره ۱: چالش‌های دانش‌آموزان برای یادگیری درس عربی

کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
ضعف دانش‌آموز در مباحث پایه‌های پیشین - تهی بودن طرحواره ذهنی دانش‌آموزان برای ورود به بحث جدید - نداشتن پیش‌نیازهای لازم برای فهم قواعد - یک‌طرفه و تک بعدی بودن ارتباط دانش‌آموز با معلم - توجه ناکافی دانش‌آموزان نسبت به انجام تکالیف محوله از سمت معلم - ارزشیابی ناصحیح دانش‌آموزان بدلیل امکان بالای تقلب - بی‌نظمی در ارسال تکالیف دانش‌آموزان در وقت مقرر	ضعف‌ها از سوی خود دانش‌آموزان	چالش‌های دانش‌آموزان برای یادگیری
دشواری مطابقت در بحث ترجمه - توجه ناکافی کتاب درسی به تقویت مهارت شنیداری - عدم تدارک زیرساخت‌های لازم نظیر آزمایشگاه زبان در سیستم آموزشی - ناکارآمد بودن سرعت اینترنت با توجه به تقاضای بالای کاربران - نبود بستر مناسب فناوری در تدریس - مشکل در آتن دهی اینترنت - کافی نبودن ارسال محتوا به تنهایی - استفاده از پخش زنده برای توضیح قواعد - عدم دسترسی به دانش‌آموز نظیر پرسش‌های چهره به چهره - عدم دسترسی به انجام کار گروهی توسط دانش‌آموزان - نیاز دانش‌آموز به بازتدریس محتوای آموزشی تدریس شده، به صورت حضوری	ضعف‌های دولت	
پایین بودن توان مالی والدین دانش‌آموز برای تهیه امکانات آموزشی هوشمند - عدم برخورداری دانش‌آموزان از امکانات هوشمند نظیر تلفن همراه هوشمند	وجود مشکلات اقتصادی در خانواده‌ها	
عدم آشنایی دانش‌آموزان با آموزش مجازی - عدم توجه دانش‌آموزان به اهمیت تحصیل - خسته کننده بودن کلاس‌های مجازی انگیزه پایین دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی نسبت به کلاس‌های حضوری - عدم تمرکز دانش‌آموزان نسبت به کلاس حضوری	عدم انگیزه کافی در دانش‌آموز	

۴-۱-۲. سؤال دوم

به‌خاطر تحصیل دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی عصر کرونا، آن‌ها در آموزش زبان عربی در دوران پساکرونا در چه زمینه‌ها و مهارت‌هایی عقب افتاده‌اند؟

جدول شماره ۲: زمینه‌های عقب افتادگی دانش‌آموزان در عصر پساکرونا

کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری گزینشی
ضعف در مکالمه و روان‌خوانی - ضعف در صرف افعال - ضعف در مهارت واژگانی - ضعف در حفظ و تلفظ واژگان	ضعف در مهارت‌های شنیداری و گفتاری	زمینه‌های عقب افتادگی دانش‌آموزان
اشکال در املا نویسی افعال و واژگان - ضعف در یافتن ضمیر افعال - ضعف در کاربرد قواعد - ضعف در ترجمه متون درس - ضعف در مطابقت قواعد در تمرینات کتاب	ضعف در مهارت نوشتاری و قواعد	
کاهش اعتماد به نفس دانش‌آموزان برای حضور در کلاس درس - اجتناب از مشارکت در فعالیت‌های گروهی در کلاس	مشکلات انگیزشی دانش‌آموزان	

۴-۱-۳. سؤال سوم

برای جبران این کم و کاستی‌های ذکر شده، چه پیشنهاداتی را ارائه می‌دهید؟

جدول ۳: پیشنهادات برای جبران ضعف‌ها

کد گذاری باز	کد گذاری محوری	کد گذاری گزینشی
فرآهم آوردن محیط مناسب و آرام برای مطالعه - تقسیم بندی تکالیف مطالعه عمیق و مفهومی - حضور با آمادگی بالا در کلاس - اختصاص دادن وقت بیشتر برای مطالعه درس - عدم کوتاهی در انجام تکالیف - کوشا بودن در یادگیری - مشارکت در تدریس - انجام تکالیف بدون استفاده از کتب کمک درسی	اقدامات لازم از سوی دانش‌آموزان	راهکارهایی جهت جبران کم و کاستی‌های آموزشی در دوران کرونا
تدریس قواعد از پایه - صحبت کردن دبیر در کلاس بصورت عربی - برگزاری کلاس‌های جبرانی - خسته کننده نبودن تکالیف تمرین افعال در کلاس - ارتباط دادن مطالب قبل با مطالب درس جدید - تهیه کلیپ‌های آموزشی - گروه‌بندی دانش‌آموزان - تقویت مهارت کار گروهی در ترجمه - ارائه کاربرگ‌های کاربردی و خلاقانه - پیگیری جدی تکالیف دانش‌آموزان - تکرار دروس دوران کرونا - اجبار کردن دانش‌آموزان به مطالعه دروس پیشین و رفع اشکال در کلاس - استفاده از کاربرگ‌های جدا (هم در ترجمه و هم در قواعد) افزودن واژگان کاربردی سال‌های گذشته به پایان کتاب درسی - استفاده از کلیپ و کتاب‌های گویای عربی برای تقویت مکالمه - اختصاص دادن بیشتر تکالیف خارج از کلاس به مرور مطالب و محتوای دوران کرونا - تدریس مبحث مرتبط قبل از تدریس مبحث جدید - استفاده از روش مکالمه‌های عربی دو نفره در کلاس - تدریس قواعد پایه سال قبل در تاپیم - های خالی - سخت‌گیری در عین حال خلاقیت معلمان در آموزش - تهیه بروشورها و روزنامه‌های دیواری افعال	اقدامات لازم از سوی معلمان	
استفاده از روش‌های نوین تدریس و بازی محور - ایجاد رغبت در دانش‌آموزان - مشارکت فعال دانش‌آموزان در تدریس - استفاده از روش‌های سرگرم‌کننده برای آموزش واژگان - توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان - ایجاد ارتباط دوستانه بین معلم و دانش‌آموز - ایجاد محیطی منعطف در کلاس درس	بهره مندی از رویکرد انگیزشی	

۴-۱. سؤال چهارم

برای آمادگی دانشجو معلمان زبان عربی جهت تدریس موفق و پیشگیری از چالش‌ها در کلاس‌های مجازی به لحاظ نظری و عملی، آموزش چه نوع مهارت‌ها و همچنین داشتن چه نوع امکانات و فرصت‌هایی را پیشنهاد می‌کنید؟

جدول ۴: پیشنهادات معلمان جهت پیشگیری از چالش‌های موجود

کد گذاری گزینشی	کد گذاری محوری	کد گذاری باز
راه حل‌ها جهت آمادگی بیشتر دانشجو معلمان و راهکارهای پیشنهادی جهت تدریس موفق در کلاس مجازی	پیشنهاد به دانشجو معلمان	آموزش مهارت‌های لازم برای ایجاد انگیزه و لذت‌بخش‌تر کردن یادگیری درس - بیان اهمیت یادگیری و آموزش زبان عربی در کلاس - افزایش مهارت مکالمه - تکلم به زبان عربی - نگاه کردن تدریس ویدیو اساتید برتر این رشته - تدریس در دوره کارورزی در متوسطه اول - پرهیز از معطوف کردن به دروس متوسطه دوم و یاد دادن فقط نکات کنکوری - توجه به الفبای عربی و تلفظ آن - ارتباط دادن زبان عربی با زبان و ادبیات فارسی - انس با قرآن کریم به عنوان مهمترین و اصلی‌ترین منبع برای یادگیری - شرکت در کارگاه‌های استانی - تسلط کامل بر مباحث کتاب درسی
	پیشنهاد به دولت	آگاهی دادن به والدین جهت استفاده صحیح دانش‌آموز از وسایل ارتباط جمعی - فراهم نمودن زیر ساخت‌های لازم از جمله تقویت پهنای باند اینترنت در کشور (خصوصاً در مناطق کمتر توسعه یافته) - استفاده از افراد متخصص در زبان عربی در برنامه های تلویزیونی - ارائه اینترنت رایگان به معلم و دانش‌آموز جهت شرکت در کلاس - های آنلاین - در اختیار قرار دادن فضای باز جهت تشکیل کلاس - های درس به جای فضای مجازی - آموزش انیمیشن سازی به معلمان و دانش‌آموزان - ایده برداری از آموزش و پرورش سایر کشورهای پیشرفته و سرآمد - توقف تالیف انگلیسی وار کتاب‌های عربی در دبیرستان - توجه بیشتر به قواعد عربی - برگرداندن درس عربی به کنکور سراسری - فراهم آوردن امکانات فیزیکی اعم از محیط و شرایط اولیه از جمله نرم‌افزار مناسب برای معلم و دانش‌آموز - فراهم آوردن عدالت آموزشی - تجهیز مدارس روستایی به ابزار و فناوری - مهیا کردن زیر ساخت‌ها برای آموزش مجازی - برطرف کردن مشکلات موجود در نرم‌افزارها - تجدید نظر در دروس اختصاصی رشته زبان عربی در دانشگاه فرهنگیان - تجدید نظر و تغییر محتوای کتب عربی - جایگزین کردن محتوای جذاب و بروز در کتاب عربی - برگزاری کارگاه برای معلمان به عنوان دوره های ضمن خدمت - برگزاری دوره های سواد رسانه‌ای و آسیب ها و فرصت های آن برای والدین، معلمان و دانش‌آموزان - برگزاری دوره های آسیب شناسی روان‌شناختی و نحوه مواجهه با آن برای معلمان،

	والدین و دانش‌آموزان	همکاری و همراهی والدین در خصوص تایم کلاس دانش‌آموزان در آموزش مجازی - اهمیت دادن به تایم کلاس فرزندشان - کنترل فرزندان در هنگام امتحان مجازی - رسیدگی و توجه به درس فرزندان - داشتن حساسیت بیشتر نسبت به درس فرزندان خود در خانه - استعلام وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان از معلم و تلاش برای بهبود وضعیت - نظارت بر آموزش مجازی - ملزم کردن فرزندان به دیدن فیلم‌های آموزشی ارسال شده توسط معلم و یادداشت نکات مهم - هماهنگی حداکثری خانواده‌ها و عوامل آموزشی - ارتباط جدی و پیگیرانه با معلمان - ممانعت از تقلب‌های احتمالی دانش‌آموزان موقع حل تکالیف - دریافت مداوم اطلاعات از وضعیت تحصیلی فرزندان
	پیشنهاد به والدین	یادگیری مهارت‌های تولید محتوای الکترونیکی برای استفاده در یادگیری مجازی - تلاش بیشتر در جهت تدریس بهتر و موثرتر - گرفتن ویس و کلیپ از مبحث درس از جمله روخوانی، ترجمه و قواعد - استفاده از ابزارهای مختلف در تدریس - استفاده از بخش زنده در شاد برای تدریس قواعد - اشتراک فیلم‌های تدریس خود در گروه - استفاده از روش گفتگو در پرسش و پاسخ - خارج کردن کلاس از یکنواختی با استفاده از ابزارها و نرم‌افزارها - لزوم ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان - با توجه به سخت بودن یادگیری زبان عربی برقراری رابطه عاطفی با دانش‌آموزان - نزدیک کردن آموزش مجازی به کلاس حضوری - خلاقانه بودن ارزشیابی ماهانه در استفاده از نرم افزار کنو یا ساخت بازی اسکِرچ، کابین مستر و ... - بیان نحوه مطالعه درس - ترجیح ندادن آموزش مجازی بجای فرصت آموزش حضور یا استفاده از چاشنی خلاقیت در آموزش مجازی - استفاده از اپلیکیشن شاد برای رفع اشکال آنلاین - ارتباط موثر با دانش‌آموزان و والدین - آموزش بکارگیری روش‌ها و فنون تدریس جدید مربوط به تدریس در بستر فضای مجازی
	پیشنهاد به معلمان	خودداری از پت‌های غیر مرتبط در حین کلاس درس - مشارکت در تدریس - حضور بموقع سر کلاس - مطالعه مفهومی - مطالعه بیشتر و قناعت نکردن به مطالب کتاب - جدی گرفتن کلاس مجازی مثل کلاس حضوری - عمل به توصیه‌های معلمان و مدیر مدرسه - پرسش سؤالات احتمالی از معلمان بدون هیچگونه خجالت و رودربایستی - در میان گذاشتن نقاط ضعف خود با معلمان در زمینه آموزش از طریق فضای مجازی - انجام دادن تکالیف سر وقت و طبق برنامه کلاس حضوری - حضور فعال در کلاس درس مجازی - استفاده از ظرفیت‌هایی علاوه بر تدریس معلم مانند آموزش از طریق برنامه‌های تلویزیونی
	پیشنهاد به دانش‌آموزان	

۴-۲. سؤالات مربوط به متخصصان

۴-۲-۱. سؤال اول

در زمینه آموزش مجازی، نظام آموزش و پرورش کشور ایران با چه چالش‌ها و مشکلاتی مواجه است؟

جدول شماره ۵: چالش‌های نظام آموزش و پرورش در زمینه آموزش مجازی

کد گذاری گزینشی	کد گذاری محوری	کدگذاری باز
چالش‌های نظام آموزش و پرورش در اجرای آموزش مجازی	مشکلات فنی	ضعف زیرساخت‌های الکترونیکی - دور بودن دانش‌آموزان و معلمان از فناوری اطلاعات و ارتباطات - پایین بودن سرعت اینترنت - وجود اختلال در اینترنت - عدم دسترسی به سخت افزارها و نرم افزارهای مناسب - عدم اعطای تسهیلات کافی به اعضای سیستم آموزش مجازی نظیر اینترنت رایگان برای آموزش دهندگان و آموزش گیرندگان، وسیله انتقال اطلاعات رایگان (لپ تاب یا تبلت) - فقدان شبکه اینترنتی قوی و سریع برای انتقال داده‌ها در سریع‌ترین زمان - عدم برقراری ارتباط تصویری بین دبیران و دانش‌آموزان - سیستم حضور غیاب نامناسب - عدم دسترسی به اینترنت در برخی مناطق محروم کشور -
	مشکلات ساختاری	عدم رعایت استانداردهای آموزشی - عدم تسهیل و حمایت از روش‌های جدید آموزشی - عدم تدوین سیاست‌ها و راهبردهای واضح و مشخص در زمینه آموزش مجازی - ضعف در دسترسی به تجهیزات مورد نیاز آموزش مجازی - وجود مشکلات امنیتی در فضای آموزش مجازی؛ از جمله حفظ حریم شخصی و اطلاعات دانش‌آموزان و معلمان - نبود پلتفرم و سامانه‌های مدیریت آموزشی برای ارائه آموزش مجازی -
	مشکلات آموزشی (محتوایی)	عدم توسعه و تولید محتوای جدید و جذاب برای آموزش مجازی - عدم کارآمدی محتواهای آموزشی موجود - عدم توانایی در ارائه محتواهای کامل و مرتبط با موضوعات - فقدان فرهنگ یادگیری به صورت مجازی و مدرن در معلمان و دانش‌آموزان - فقدان نگاه سیستمی به آموزش مجازی و صرفاً نگاه مادی گرایانه - ضعف در تولید محتوای متناسب با آموزش مجازی - نبود راهکارهای مناسب برای ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان - عدم کنترل معلم بر دانش‌آموز در کلاس‌های مجازی - نبود استانداردهای مشخص برای ارائه آموزش مجازی - ناکارآمدی آموزش مجازی برای واحدهای غیر نظری - وجود و سهولت امکان تقلب دانش‌آموزان در امتحانات مجازی - عدم وجود رغبت برای تدریس (معلمان) و یادگیری (دانش‌آموزان) در آموزش مجازی - کارایی پایین نظام یادگیری در سیستم مجازی - نبود آموزش لازم و کافی برای تدریس مجازی و تعلیم امورات و راهکارهای آن به آموزش دهندگان - بی‌تجربگی نظام آموزشی در اجرای سیستم آموزش مجازی - عدم ارتباط حضوری و به تبع آن از بین رفتن زبان بدن در فرآیند انتقال مطالب - ضعف در فرهنگ سازی در زمینه آموزش مجازی - ضعف در زمینه توانمندسازی اولیا؛ دانش‌آموزان و معلمان
	مشکلات	عدم پذیرش دانش‌آموزان و والدین برای شرکت در آموزش مجازی - عدم اعتماد به روش آموزشی مجازی - عدم تعامل چهره به چهره معلمان و دانش‌آموزان - فراهم نبودن شرایط آموزشی و خانوادگی مناسب برای درس خواندن از راه دور - توجه کمتر به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان و در خطر قرار گرفتن سلامت روانی و جسمانی

۳۵ مطالعه پدیدارشناسانه دیدگاه معلمان و متخصصان زبان عربی از چالش‌های حاکم بر یادگیری زبان عربی در دوران.....

کنشگری و تعامل (متقابل)	دانش‌آموزان - عدم ارزیابی یا ارزیابی صحنه ای ناقص در کلاس درس - نبود ارزیابی صحیح از سطح علمی دانش‌آموزان به نحو شایسته - سوء استفاده و اعتیاد به وسایل الکترونیکی - عدم همسویی والدین با دانش‌آموزان - دلسردی و بی‌میلی دانش‌آموزان نسبت به یادگیری - تسلط و بازده یادگیری پایین دانش‌آموزان به علت تضعیف روحیه - مشارکت بسیار اندک دانش‌آموزان در زمینه پرسش و پاسخ و مشارکت در ارائه درس - عدم توانایی و مهارت برخی از دانش‌آموزان در استفاده از فضای مجازی - کاهش شور و اشتیاق دانش‌آموزان نسبت به درس - هزینه های گزاف استفاده از اینترنت برای اولیا
مشکلات اجتماعی (دولت)	عدم تساوی فرصت‌های آموزشی بین دانش‌آموزان - ناتوانی در کنترل رفتار دانش‌آموزان در محیط آموزش مجازی - عدم دسترسی همه دانش‌آموزان به موبایل یا لپ تاپ به‌روز - عدم تأمین منابع مالی کافی برای توسعه و پشتیبانی از آموزش مجازی و فناوری‌های مرتبط

۴-۲-۲. سؤال دوم

برای غلبه بر مشکلات و چالش‌های ذکر شده توسط معلمان و خودتان چه راهکارهایی را پیشنهاد می‌کنید؟

جدول شماره ۶: راهکارهای پیشنهادی برای غلبه با چالش‌های ایجاد شده توسط آموزش مجازی

کد گذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
پیشنهادهای متخصصان برای غلبه با چالش‌های آموزش مجازی	پیشنهاد برای دانش‌آموزان	ترویج فعالیت های اجتماعی و تعاملات بین دانش‌آموزان در فضای مجازی - استفاده حداقلی و محدود از فضای مجازی در زمینه‌های غیر آموزشی - مسئولیت پذیری در انجام و ارسال تکالیف محوله - رعایت زمانبندی کلاس ها و حضور بموقع - تشکیل گروه های مطالعاتی با دیگر دانش‌آموزان برای درخواست راهنمایی در هنگام نیاز - استفاده صحیح و مفید از فیلم‌های آموزشی و منابع آنلاین -
	پیشنهاد برای معلمان	استفاده از روش‌های آموزشی تعاملی و جذاب در فضای مجازی به منظور افزایش تعامل دانش‌آموزان با محتوای درسی- تشویق دانش‌آموزان به استفاده متعادل از فضای مجازی- ارائه آموزش‌های لازم به دانش‌آموزان در زمینه امنیت اینترنتی- استفاده اختصاصی آموزش مجازی برای دروس نظری و عمومی- استفاده حداقلی و محدود از آموزش مجازی- کسب مهارت لازم توسط معلمان در بکارگیری ابزار و امکانات خاص فضای مجازی با شرکت در دوره‌های آموزشی- تولید محتوای متناسب با آموزش مجازی - توجه به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان - ایجاد قوانین و مقررات صریح برای حفظ نظم در کلاس درس- تشویق والدین به همکاری با دانش‌آموز- ارزیابی و دادن بازخورد مناسب به دانش‌آموز
	پیشنهاد برای اولیاء	تأکید بر اهمیت فعالیت های خارج از فضای مجازی برای حفظ سلامت روانی - همکاری اولیا دانش‌آموزان با کادر مدرسه جهت حضور مستمر و مناسب دانش‌آموزان در کلاس های مجازی - محدود کردن فعالیت‌های غیر درسی دانش‌آموزان در فضای مجازی - برنامه ریزی مناسب برای کمک به فرزندان در مدیریت زمان برای انجام تکالیف - ایجاد محیط مناسب جهت حفظ تمرکز در هنگام شرکت در کلاس ها - تشویق به حفظ ارتباط با معلمان خود - تشویق دانش‌آموز
	پیشنهاد	ایجاد آمادگی کامل برای آموزش مجازی بین اولیا و مربیان و دانش‌آموزان- خلق بستر

برای مسئولین حیطه آموزشی	مناسب برای فرهنگ‌سازی آموزش مجازی- افزودن گزینه های جدید به نرم افزار و ایجاد انگیزه و در نتیجه مشارکت حداکثری دانش‌آموزان- تقویت ساختار نرم‌افزارهای آموزشی و بروزرسانی آن‌ها- تقویت امنیت سیستم‌های آموزشی- ایجاد امکان اطلاع درست و مناسب و به جا از آنلاین بودن دانش‌آموزان و حضور آن‌ها در کلاس‌های مجازی- ایجاد امکان برقراری تماس‌های تصویری دسته‌جمعی بین معلم و دانش‌آموزان- برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی آموزش مجازی برای معلمان به همراه مشوقات مالی و معنوی از سمت آموزش و پرورش- ارتقاء و رفع اشکالات برنامه‌های ارتباطی نظیر شاد- برگزاری دوره‌های اثربخش با عنوان فن‌های نحوه آموزش اثربخش در فضای مجازی - عدم بکارگیری نرم افزارهایی مثل شاد و... برای دروس عملی و رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش -
پیشنهاد برای دولت	تقویت سرعت اینترنت - افزایش پهنای باند اینترنت در کشور - ایجاد و تقویت شبکه اینترنتی با ظرفیت بالای نقل و انتقال داده ها در آن - اختصاص بسته‌های اینترنتی پرسرعت به معلم و دانش آموز - اختصاص اینترنت رایگان به فراگیران و معلمان - ایجاد شورای عالی فضای مجازی و ذیل آن ایجاد کارگروه آموزش مجازی برای کارایی بهتر در کشور - کمک به پایین آوردن هزینه های متحمل بر استفاده کنندگان از آموزش مجازی - اجرای صحیح و فراگیر عدالت آموزشی با اختصاص امکانات لازم - تخصیص بودجه کافی و اعتبار لازم به مدارس برای خرید تجهیزات - مساعدت مالی به دانش‌آموزان بی‌بضاعت برای دسترسی به دستگاه مناسب -

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در بحث آموزش مجازی درس عربی همان‌طور که مشخص شد، دانش‌آموزان در یادگیری زبان عربی با مشکلات و چالش‌هایی مواجه بودند و به همین دلیل در این پژوهش، پژوهشگران برای غلبه بر چالش‌ها و مشکلات به موضوع بررسی چالش‌های حاکم بر یادگیری زبان عربی در دوران کرونا و راهکارها پرداختند. برای دستیابی به هدف تحقیق، پژوهشگران سؤالاتی پیرامون دیدگاه معلمان و متخصصان طراحی و همچنین جهت بهبود و غلبه بر چالش‌های موجود راهکارهایی شناسایی شد.

در مصاحبه با معلمان ابتدا در ارتباط با چالش‌های دانش‌آموزان برای یادگیری درس عربی سؤالاتی پرسیده شد و در پاسخ اغلب معلمان نشان دادند که دانش‌آموزان در آموزش مجازی درس عربی با چالش‌هایی همچون ضعف‌هایی از سوی خود دانش‌آموزان، ضعف‌های دولت، وجود مشکلات اقتصادی در خانواده‌ها، عدم انگیزه کافی در دانش‌آموزان، تهی بودن طرحواره ذهنی دانش‌آموزان برای ورود به مبحث جدید، عدم آشنایی دانش‌آموزان با آموزش مجازی، پایین بودن توان مالی والدین دانش‌آموز برای تهیه امکانات آموزش هوشمند، خسته‌کننده بودن کلاس‌های مجازی و انگیزه پایین دانش‌آموزان در کلاس مجازی نسبت به کلاس حضوری، ناکارآمد بودن سرعت اینترنت با توجه به تقاضای بالای کاربران، نبود بستر مناسب فناوری در تدریس، مشکل در آنتن دهی اینترنت و ارزشیابی ناصحیح دانش‌آموزان به دلیل امکان بالای تقلب و... مواجه هستند. لذا این نتایج با یافته تحقیق نصرتی و همکاران (۱۴۰۱) و حاجی زاده،

عزیزی و کیهان (۱۴۰۰) تا حدودی همسو است در حقیقت آن‌ها در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که کلاس مجازی برای دانش‌آموزان خسته کننده و انگیزه دانش‌آموزان پایین و همچنین باعث کاهش پایبندی به مقررات و انضباط کلاسی از سوی دانش‌آموزان می‌شود. در راستای یافته‌های پاسخ سؤال اول به دست اندرکاران آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود که برای افزایش میزان تعامل دانش‌آموزان و تحقق یادگیری عمیق دانش‌آموزان، نیازمند نظام پشتیبانی بیشتر برای نرم افزارهای الکترونیکی و استفاده از پلتفرم‌های با امکانات بیشتر و امکان برقراری دوجانبه می‌تواند کاربردی باشد.

در سؤال دوم از معلمان خواسته شد که به خاطر تحصیل دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی، آن‌ها در درس آموزش زبان عربی در دوران پسا کرونا در چه زمینه و مهارت‌هایی عقب افتاده اند که در این قسمت اغلب معلمان با ذکر دلایلی همچون ضعف در مهارت‌های شنیداری و گفتاری، ضعف در مهارت نوشتاری و قواعد، مشکلات انگیزشی دانش‌آموزان، ضعف در مکالمه و روان خوانی، ضعف در صرف افعال، ضعف در ترجمه متون درسی، ضعف در مطابقت قواعد در تمرینات کتاب، اجتناب از مشارکت در فعالیت‌های گروهی در کلاس و بیان کردند که مشکلات برآمده ناشی از بی‌انگیزگی دانش‌آموزان، محدودیت معلم در استفاده از روش‌های مختلف آموزشی، بستر تعاملی ضعیف و همچنین عدم ارزیابی درست دانش‌آموزان باعث عقب افتادگی دانش‌آموزان در درس عربی شده است. این یافته با نتایج تحقیق یعقوبی و عبدی (۱۴۰۱) تا حدودی همسو است. در واقع، طبق پژوهش یعقوبی و عبدی (۱۴۰۱) ضعف در توجه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان، کم بودن ساعات آموزش، کاستی در زمینه ابزارهای کمک آموزشی دیداری-شنیداری و نیروی انسانی غیر متخصص، باعث به وجود آمدن مشکلات آموزشی در درس زبان عربی شده است.

برای جبران کم و کاستی‌های آموزشی در دوران کرونا، در پاسخ به سؤال سوم معلمان روش‌ها و راهکارهایی ارائه دادند که این روش‌ها ذیل سه محور؛ اقدامات لازم از سوی دانش‌آموزان، اقدامات لازم از سوی معلمان، بهره‌مندی از رویکرد انگیزشی دسته‌بندی شد. در ارتباط با اهمیت بهره‌مندی از رویکرد انگیزشی یاسین توکلی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که معلم نقش بسیار اساسی در ایجاد انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد و شناخت معلم از دانش‌آموزان، شرایط آن‌ها و توجه به تفاوت‌های فردی آن‌ها از اهمیت زیادی برخوردار است و با توجه به این شناخت، معلم می‌تواند با مداخله مناسب، انگیزه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را فراهم کند و دانش‌آموزان در فرآیند یادگیری و آموزش، عملکرد بهتری خواهد داشت. در راستای یافته‌های پاسخ سؤال سوم به دست اندرکاران آموزشی پیشنهاد می‌شود تا دوره‌های آموزشی ضمن خدمت برای دبیران عربی جهت آموزش روش‌های

نوین در درس عربی برگزاری شود و همچنین امکانات کمک آموزشی مناسب در اختیار معلمان درس عربی فراهم شود.

برای غلبه بر مشکلات و پیشگیری از چالش‌های موجود آموزش مجازی، راهکارهای پیشنهادی زیادی توسط معلمان برای آمادگی دانشجو معلمان زبان عربی جهت تدریس موفق در کلاس مجازی پیشنهاد گردید و مجموع این پیشنهادات در پنج حیطه؛ پیشنهاد به دانشجو معلمان، پیشنهاد به دولت، پیشنهاد به والدین، پیشنهاد به معلمان و پیشنهاد به دانش‌آموزان دسته‌بندی شد و این یافته با نتایج تحقیق شفائی و علیاری (۱۴۰۱) و بنیسی، طرفه نژاد و السادات طاهائی (۱۴۰۰) همسو است. در پژوهش شفائی و علیاری (۱۴۰۱) آن‌ها معتقد هستند که محتوای درس زبان عربی بازنگری و با محتوای جذاب و قواعد صرف و نحو مفید جایگزین شود و همچنین دانشگاه فرهنگیان نقش بسیار زیادی در الگو سازی برای استفاده از فناوری در کلاس دارد که باید در برنامه‌های دانشگاه فرهنگیان بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. در راستای یافته‌های پاسخ سؤال چهارم پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی با رویکرد تطبیقی توسعه آموزش مجازی و بررسی آموزش مجازی ایران و کشورهای موفق در آموزش الکترونیکی بررسی شود و همچنین به دست اندرکاران آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود که در محتوای کتب عربی تجدید نظر کنند و محتوای جذاب و بروز در کتب عربی جایگزین مطالب ضعیف شود و دوره‌های آموزشی در راستای رویکرد یادگیری و تدریس تطبیقی برای دانشجو معلمان و دبیران عربی برگزار شود.

در بخش مصاحبه از متخصصان، در سؤال اول از متخصصان خواسته شد تا چالش‌های نظام آموزش و پرورش در زمینه آموزش مجازی را بیان کنند و مجموع چالش‌های نظام آموزش و پرورش در پنج حیطه؛ مشکلات فنی، مشکلات ساختاری، مشکلات آموزشی (محتوایی)، مشکلات کنشگری و تعاملی (متقابل) و مشکلات اجتماعی دسته‌بندی شد. ضعف و نبود زیرساخت و عدم آمادگی نظام آموزش و پرورش ایران برای آموزش مجازی و بی‌تجربگی نظام آموزشی در اجرای سیستم آموزش مجازی باعث شد که نظام آموزشی ایران در دوران کرونا با چالش‌ها و مشکلات زیادی رو به رو شود. لذا این نتایج با یافته‌های تحقیق عباسی دره بیدی و ابراهیمی (۱۴۰۰) و حجتی، احمدپور و آرمند (۱۴۰۰) همسو است. عباسی دره بیدی و ابراهیمی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان چالش‌ها و فرصت‌های آموزش مجازی از نگاه معلمان شیراز با ذکر دلایلی همچون ناکارآمدی و ناتوانی شبکه ملی شده، نداشتن امکانات لازم و نداشتن سواد رسانه‌ای کافی معلمان، عدم برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی، نداشتن هزینه خانواده و امکانات لازم برای آموزش فرزندان را چالش‌های آموزش مجازی بیان کردند. در راستای یافته‌های پاسخ سؤال پنجم پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی در رابطه با پیاده سازی و فرهنگ سازی آموزش مجازی با تأکید بر چالش‌ها و فرصت‌ها اقدامات جدی صورت پذیرد.

در پایان برای غلبه بر چالش‌های ایجاد شده توسط آموزش مجازی و همچنین مسائلی که معلمان به آن‌ها اشاره کرده بودند، راهکارهای پیشنهادی توسط متخصصان جهت غلبه بر چالش‌های آموزش مجازی پیشنهاد گردید و مجموع این پیشنهادها در پنج حیطه: پیشنهاد برای دانش‌آموزان، پیشنهاد برای معلمان، پیشنهاد برای اولیا، پیشنهاد برای مسئولین حیطه آموزشی و پیشنهاد برای دولت دسته بندی شد که این راهکارها می‌تواند مورد استفاده دست اندرکاران آموزش و پرورش باشد. لازم به ذکر است، برخی از این راهکارها توسط پژوهشگرانی همچون یداللهی و همکاران (۱۴۰۰) و مصیبی اردکانی، رضاپور میرصالح و بهجتی اردکانی (۱۴۰۰) مورد تأکید قرار گرفته است. در پژوهش مصیبی اردکانی، رضاپور میرصالح و بهجتی اردکانی (۱۴۰۰)، آن‌ها معتقد هستند؛ ماهیت آموزش الکترونیکی به شکلی است که برای یادگیری نیاز به صرف وقت زیادی برای آموزش است و با توجه به عدم تمرین و تکرار، باعث کاهش یادگیری دانش‌آموزان می‌شود و به دست اندرکاران آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شود تلفیق آموزش حضوری و غیرحضوری در دوران پسا کرونا باعث افزایش کیفیت آموزش می‌شود و همچنین پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی تأثیر عوامل روان شناختی بر فرآیند یادگیری درس عربی در دوران کرونا بیشتر از همیشه پرداخته شود.

منابع

- ایکاف، راسل ال. (۱۳۸۲). *بازآفرینی سازمان* (چاپ دوم)، ترجمه تقی ناصر شریعتی، اسماعی مردانی گیوی و سیاوش مریدی، تهران، سازمان مدیریت صنعتی.
- بختیاری، حامد. (۱۳۹۵). کدگذاری و انواع آن، سایت فرصت امروز برای کسب و کارآفرینی.
- بنیسی، پریناز؛ طرفه‌نژاد، نرگس؛ طاهائی، ساناز السادات. (۱۴۰۱). فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا. *رویکردی نو بر آموزش کودکان*، ۴(۲)، ۱۱۵-۱۲۷.
- بنیسی، پریناز؛ ملائیان، صدیقه و پیکری فر، فاطمه. (۱۳۸۸). سازمان و مدیریت آموزش مجازی. تهران: اولین کنفرانس دانشجویی آموزش الکترونیکی.
- پروری، پیمان. (۲۰۱۹). خوانشی نو از روش پدیدارشناسی؛ بنیان‌های فلسفی، رویکردها و چارچوب اجرای تحقیق پدیدارشناسی، *مطالعات جامعه شناسی*، ۱۲(۴۴)، ۸۷-۱۰۶.
- توکلی، یاسین، رحمانی، هما، توکلی، روح اله، توکلی، عبدالله (۱۴۰۰). طراحی و تبیین نقش معلم در ایجاد انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموز (یک پژوهش کیفی به روش روایت پژوهی). *مطالعات کارورزی*، ۳۲-۵۲.
- حاجی زاده، انور و عزیزی، قادر، و کیهان، جواد. (۱۴۰۰). تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های آموزش مجازی در دوران کرونا: رهیافت توسعه آموزش مجازی در پسا کرونا، *تدریس پژوهی*، ۹(۱)، ۲۰۴-۱۷۴.
- حجتی، طیبیه؛ احمدپور، روژینا؛ آرمند، محمد. (۱۴۰۰). بررسی چالش‌ها و مشکلات آموزش مجازی از نظر معلمان و مدیران مدارس ابتدایی، *فناوری و دانش پژوهی در تعلیم و تربیت*، ۱۱(۱)، ۲۱-۱۱.
- حسن زاده، مریم. (۱۳۸۱). یادگیری الکترونیکی، *ماهنامه تدبیر*، ۱۳(۱۲۲)، ۱۱۳-۱۱۲.

- حیدری، غلام حسین؛ مدانلو، یاسمن؛ نیازآذری، مرضیه؛ جعفری گلوچه، عبدالله. (۱۳۸۹). مقایسه تأثیر تدریس زبان انگلیسی با نرم افزار آموزشی و شیوه سنتی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، *فصلنامه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۱۱(۱)، ۱۰۳-۱۱۵.
- دی. آر. گریسون و اندرسون. (۲۰۰۳). *یادگیری الکترونیکی در قرن ۲۱ مبانی نظری و عملی*، ترجمه زارعی زوارکی و صفایی موحد (۱۳۸۴)، تهران: انتشارات علوم و فنون.
- ذوفن، شهناز. (۱۳۸۴). *کاربرد فن‌آوری‌های جدید در آموزش* (چاپ اول)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- سلیمانی، اعظم؛ و اصغری، فاطمه. (۱۴۰۰). مزایا و چالش‌های آموزش مجازی، *پژوهش در آموزش علوم تجربی*، ۱۱(۱)، ۵۱-۶۱.
- سلیمی، سمانه و فردین، محمد علی. (۱۳۹۹). نقش ویروس کرونا در آموزش مجازی، با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌ها، *فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی*، ۸(۲)، ۴۹-۶۰.
- شاه بیگی، فرزانه، و نظری، سمانه. (۱۳۹۰). آموزش مجازی: مزایا و محدودیت‌ها، *مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی*، ۶(۱)، ۴۷-۵۴.
- شفایی، مهدی، و علیاری، ناصر. (۱۴۰۱). بررسی چالش‌ها و راهکارهای آموزش مجازی درس عربی در ایام کرونا، *پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب*، ۴(۲)، ۲۳-۳۶.
- عباس‌زاده، محمد. (۲۰۱۱). تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی، *نشریه جامع‌شناسی کاربردی*، ۱۹-۳۴.
- عباسی دره‌بیدی، احمد و ابراهیمی، علی. (۱۴۰۰). چالش‌ها و فرصت‌های آموزش مجازی از نگاه معلمان شیراز در دوران کرونا، *ماهنامه پیشرفت‌های نوین در روان‌شناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش*، ۴(۴۲)، ۱-۱۱.
- علوی‌مقدم، سیدبهنام و رضا، خیرآبادی. (۱۳۹۱). بررسی انتقادی برنامه درسی ملی در حوزه آموزش زبان‌های خارجی، *فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران*، ۷(۲۵)، ۲۷-۴۴.
- فسنقری، حجت‌ا... و سید محمد رضا، عادل. (۱۳۹۷). بررسی مقایسه‌ای آسیب‌شناسی یادگیری و آموزش زبان انگلیسی و عربی در ایران از دیدگاه دبیران آموزش و پرورش: یک تحقیق داده‌بنیاد، *دوماهنامه علمی و پژوهشی جستارهای زبانی*، ۹(۲)، ۱۸۱-۲۰۷.
- مصیبی، ملیحه، رضایور میر صالح، یاسر، بهجتی اردکانی، فاطمه. (۱۴۰۰). مشکلات و چالش‌های آموزش مجازی در دوران شیوع ویروس کرونا در مقطع ابتدایی، *آموزش پژوهی*، ۷(۲۷)، ۶۵-۷۹.
- موسوی، سیده مریم و جعفری، فائزه. (۱۳۹۹). آموزش مجازی در دوران کرونا، فرصت‌ها و چالش‌ها، *اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های کاربردی در فرآیندهای تعلیم و تربیت*، میناب.
- نصرتی‌هشی، کمال؛ طالبی برکجه، میرمسعود؛ احمدی، حسن. (۱۴۰۱). شیوه ارزشیابی معلمان از عملکرد دانش‌آموزان در دوران کرونا و چالش‌ها و راهکارها (بررسی تجربه زیسته والدین، معلمان و متخصصان)، *مجله ایرانی آموزش از دور*، ۴(۲)، ۲۳-۳.
- یداللهی، سارا؛ توکلی، الهام؛ پورصالحی نویده، مرضیه؛ آذرتاش، فاطمه. (۱۴۰۰). مشکلات آموزش برخط در دوران کرونا از دیدگاه معلمان و والدین و ارائه راهکارها، *نوآوری‌های آموزشی*، ۲۰(۳)، ۱۱۷-۱۴۵.

یعقوبی، محمد، و عبدی، احمد. (۱۴۰۱). چالش‌های آموزش زبان عربی در مدارس ایران، پژوهش در آموزش زبان و ادبیات عرب، ۴(۲)، ۱۸۹-۱۹۹.

Akaslan, D., Chong, L., Effie, L., 2010, E-Learning in the science of electricity in higher education in Turkey in terms of environment and energy. Society: Heath, Culture and the Environment Conference, 1(1), 1-10.

Abbaszadeh, Mohammad. 2011. A reflection on validity and reliability in qualitative research. Journal of Applied Sociology, 34-19.

Abbasi Dareh-Beidi, Ahmad and Ebrahimi, Ali. 2012. Challenges and Opportunities of Virtual Education from the Perspective of Shiraz Teachers in the Era of Corona. Monthly Journal of New Advances in Psychology, Educational Sciences and Education, 4, (42), 1-11.

Alawi-Moghaddam, Seyed Behnam and Reza, Khairabadi. 2012. A Critical Review of the National Curriculum in the Field of Foreign Language Teaching. Iranian Curriculum Studies Quarterly, 7(25), 27-44. [In Pesrian].

Bakhtiari, Hamed. 2016. Coding and its Types. Today's Opportunity Site for Business and Entrepreneurship. [In Pesrian].

Benisi, Parinaz; Tarfehnezhad, Narges; Tahai, Sanazal Sadat. 2001. Opportunities and Challenges of Virtual Education in the Era of Corona. A New Approach to Children's Education, 4(2), 115-127. [In Pesrian].

Benisi, Parinaz; Mollaian, Sedighe and Peikrifar, Fatemeh. 2009. Organization and Management of Virtual Education. Tehran: First Student Conference on E-Learning. [In Pesrian].

Creswell, J. W., 2007, Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches. Thousand oaks, ca; sage publications.

Ellis, R. A., Ginns, P., & Piggott, L., 2009, E-learning in higher education: some key aspects and their relationship to approaches to study. Higher Education Research & Development, 28(3), 303-318. <https://doi.org/10.1080/07294360902839909>

Fasnaqri, Hojjat A. and Seyed Mohammad Reza, Adel. 2018. A Comparative Study of the Pathology of Learning and Teaching English and Arabic in Iran from the Perspective of Education Teachers: A Data-Based Study. Bimonthly Scientific and Research Journal of Linguistic Studies, 9(2), 181-207. [In Pesrian].

Grayson and Anderson. 2003. E-Learning in the 21st Century: Theoretical and Practical Foundations. Translated by Zarei-Zwaraki and Safaei-Movahed. 2005. Tehran: Ulum-e-Tenun Publications. [In Pesrian].

- Hajizadeh, Anvar and Azizi, Ghader, and Kayhan, Javad. 2002. Analyzing the opportunities and challenges of virtual education in the era of Corona: An approach to developing virtual education in the post-Corona era. *Teaching Research*. 9(1). 204-174. [In Pesrian].
- Hojjati, Tayyeb; Ahmadpour, Rozhina; Armand, Mohammad. 2002. Examining the challenges and problems of virtual education from the perspective of teachers and principals of elementary schools. *Technology and Knowledge Research in Education*. 1(1). 11-21. [In Pesrian].
- Hassanzadeh, Maryam. 2002. E-learning. *Tadbir Monthly*. 13(122). 113-112. [In Pesrian].
- Heydari, Gholam Hossein; Madanloo, Yasman; Niazazari, Marzieh; Jafari-Gloucheh, Abdollah. 2009. Comparing the Effect of Teaching English with Educational Software and Traditional Methods on Students' Academic Achievement. *Quarterly Journal of Information and Communication Technology in Educational Sciences*. 1(1). 103-115. [In Pesrian].
- Icaf, Russell L.. 2003. *Reinventing the Organization* (2nd Edition), translated by Taghi Nasser Shariati, Esmae Mardani Givi and Siavash Meridi. Tehran: Industrial Management Organization.
- Langford, M. & Damşa, C. 2020. Online teaching in the time of COVID-19: Academics' experience in Norway. Centre for Experiential Legal Learning (CELL), University of Oslo.
- Moosaibi, Malihe, Rezapour Mirsaleh, Yaser, Behjati Ardakani, Fatemeh. 2021. Problems and challenges of virtual education during the outbreak of the coronavirus in primary education. *Education Research*. 7(27). 65-79. [In Pesrian].
- Mousavi, Seyedeh Maryam and Jafari, Faezeh. 2019. Virtual education during the coronavirus period. opportunities and challenges. First National Conference on Applied Research in Education and Training Processes, Minab. [In Pesrian].
- Miliszewska, L. & Rhema, A. 2010. Towards e-learning in higher education in Libya. *Informing science and Information Technology*, 7(1), 423- 437.
- Moustakas, C. 1994. *Phenomenological research methods*. Sage publications.
- Nosrati-Hashi, Kamal; Talebi-Barkajeh, Mirmasoud; Ahmadi, Hassan. ۲۰۲۲. Teachers' evaluation of students' performance during the coronavirus period and challenges and solutions (surveying the lived experience of

- parents, teachers and specialists). Iranian Journal of Distance Education. (2)4. 3-23. [In Pesrian].
- Parori, Peyman. .2019. A New Reading of the Phenomenological Method; Philosophical Foundations. Approaches and Framework for Implementing Phenomenological Research. Sociological Studies. 12(44). 87-106. [In Pesrian].
- Pandya, K., & Gor, K. ,2011, Knowledge management: A success key for higher education. Fed Uni Journal of Higher Education, 5(1), 16- 23.
- Soleimani, Azam; and Asghari, Fatemeh. .2000. Advantages and Challenges of Virtual Education. Research in Experimental Science Education. 1(1). 51-61. [In Pesrian].
- Salimi, Samaneh and Fardin, Mohammad Ali. .2019. The role of coronavirus in virtual education. with emphasis on opportunities and challenges. Quarterly Journal of Research in Educational and Virtual Learning. 8(2). 49-60. [In Pesrian].
- Shahbeigi, Farzaneh. and Nazari, Samaneh. .2011. Virtual Education: Advantages and Limitations. Yazd Medical Sciences Education Studies and Development Center. 6(1). 47-54. [In Pesrian].
- Shefaei, Mehdi. and Aliari, Nasser. .2014. Examining the challenges and solutions of virtual education of Arabic lessons during the Corona period. Research in Arabic Language and Literature Education. 4(2). 23-36. [In Pesrian].
- Tavakoli, Yasin. Rahmani, Homa. Tavakoli, Roohollah. Tavakoli, Abdollah .2002. Designing and explaining the role of the teacher in motivating students' academic progress (a qualitative study using the narrative research method). Internship Studies. 32-52. [In Pesrian].
- Yadollahi, Sara; Tavakoli, Elham; Poursalehi Navideh. Marzieh; Azartash. Fatemeh. .2021. Problems of online education during the Corona period from the perspective of teachers and parents and providing solutions. Educational Innovations. 20(3). 117-145. [In Pesrian].
- Yaghoubi, Mohammad. and Abdi, Ahmad. .2022. Challenges of teaching Arabic language in Iranian schools. Research in Teaching Arabic Language and Literature. 4(2). 189-199. [In Pesrian].
- Yang, C. ,2020, Exploring the Possibilities of Online Learning Experiences. Unpublished doctoral dissertation, Teachers College: Columbia University.
- Zameer, A. ,2010, Virtual education system (current myth & future reality- in Pakistan. Informing Science and Information Technology, 7(1), 1- 8.

Zofan, Shahnaz. 2005. Application of New Technologies in Education (First Edition). Tehran: Organization for the Study and Compilation of University Humanities Textbooks (SAMAT). [In Pesrian].